

TMO FINDIK SEKTÖR RAPORU

A) DÜNYADA FINDIK SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ:

1- ÜRETİM

Fındık bademden sonra dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu meyvedir. Fındığın kültür çeşitleri Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Çin, İran, Yunanistan, Fransa, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Portekiz, Beyaz Rusya, Moldova, Tacikistan, Gürcistan, Ukrayna, Tunus, Macaristan, Kıbrıs ve Kamerun'da yetiştirilmektedir. Bununla birlikte, FAO istatistiklerinde üretici olarak henüz yer verilmeyen Arjantin, Avusturya, Avustralya, Estonya, İran, Yeni Zelanda, Romanya, Slovenya, Suriye, Ukrayna, İngiltere ve Yugoslavya gibi ülkelerde de az da olsa fındık üretilmekte ve üretimin artırılmasına yönelik önemli çalışmalar yapılmaktadır.

Dünya fındık üretimi, 1960'lı yıllarda yaklaşık 250 bin ton civarında iken, 2004-2011 yılları ortalamasına göre 802 bin tona çıkmıştır. Dünya fındık üretiminin yaklaşık % 70'ini gerçekleştiren Türkiye'yi sırasıyla İtalya ve ABD takip etmektedir. AB (27)'nin payı ise % 16'dır (INC, 2012).

DÜNYA FINDIK ÜRETİMİ (Kabuklu/Ton)									
ÜLKELER	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	ORTALAMA
TÜRKİYE	350.000	530.000	661.000	530.000	800.791	500.000	600.000	430.000	550.224
İTALYA	133.500	65.000	138.000	95.000	125.000	85.000	87.200	120.000	106.088
AZERBAYCAN	5.491	27.986	25.000	30.800	40.000	30.000	25.000	45.000	28.660
GÜRCİSTAN	8.327	16.393	14.000	25.000	35.000	27.000	40.000	35.000	25.090
ABD	33.500	25.400	39.010	33.570	36.280	42.600	24.500	41.000	34.483
İSPANYA	25.000	20.000	28.000	18.000	26.000	18.000	20.000	25.000	22.500
DİĞERLERİ	47.606	47.876	52.244	48.880	5.900	20.000	27.000	27.000	34.563
TOPLAM	603.424	732.655	957.254	781.250	1.068.971	722.600	823.700	723.000	801.607

Kaynak: INC (International Nut Council), Türkiye verileri: TÜİK.

Son 8 yıllık ortalama veriler dikkate alındığında; Ülkemiz üretimi 550 bin ton (% 69), diğer ülkelerin üretimi ise 251 bin ton (% 31) civarındadır.

2- İHRACAT

Dünyada fındık tüketiminin tamamına yakın kısmı (% 91), Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkeleri tarafından gerçekleştirilmekte ve büyük ölçüde (% 80'i) çikolata ve şekerleme sanayinde ham madde olarak kullanılmaktadır.

Dünya fındık ihracatının 2004-2010 dönemi ortalaması kabuklu fındık cinsinden 583 bin tondur. Bunun % 79'unu Türkiye gerçekleştirmektedir (INC, 2012). Dünya fındık üretim ve ihracatının çok önemli bir kısmını Türkiye'nin sağlamasından dolayı, iç piyasada uyguladığı politikaların dünya piyasaları ve fiyatlarına etkisi de fazla olmaktadır. Diğer önemli fındık ihracatçısı ülkeler İtalya, Almanya (re-export), ABD ve İspanya'dır. Üretici olmamalarına rağmen ithal ettiği fındığı kabuklu, iç veya işlenmiş olarak ihraç eden diğer ülkeler Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Avusturya, İngiltere, İrlanda, İsviçre, Bulgaristan, Macaristan ve Kanada'dır.

DÜNYA FINDIK İHRACATI (Yıllık Bazda-Kabuklu/Ton)								
ÜLKE	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
TÜRKİYE	435.301	418.729	494.372	466.276	456.804	441.973	504.610	487.532
İTALYA	40.642	31.739	16.553	41.496	30.447	31.157	28.000	
AZERBAIJAN	6.156	21.646	14.300	20.048	12.608	24.334	17.000	
ALMANYA	6.139	6.651	6.918	8.552	8.117	7.184	7.500	
İSPANYA	6.788	11.200	4.472	5.983	4.682	6.745	4.200	
HOLLANDA	3.747	5.221	5.068	5.690	4.625	3.380	4.000	
ABD	23.003	30.040	25.897	32.611	24.685	32.214	1.430	
FRANSA	5.139	5.636	4.326	5.618	4.440	4.744	1.975	
ÇİN	1.297	2.246	3.595	7.646	5.963	9.461	638	
DİĞERLERİ	15.488	28.341	30.147	30.174	21.702	15.265	28.000	
TOPLAM	543.700	561.449	605.648	624.094	574.073	576.457	597.353	487.532

Kaynak: INC (International Nut Council) ve (KİB) , 2011 verileri INC' de henüz yayınlanmamıştır.

3- İTHALAT

Dünyadaki en büyük fındık ithalatçısı ülkeler sırasıyla; İtalya, Almanya, Fransa, İsviçre, Rusya, Belçika ve diğer ülkelerdir. Çikolata ve şekerleme sanayisinin gelişmiş olduğu ithalatçı ülkeler, aynı zamanda fındığın ikamesi olan bademin de en önemli alıcısı durumundadırlar. Ancak aşağıdaki tablo incelendiğinde, gelişen gıda endüstrisinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Rusya Federasyonu'nun da son yıllarda fındık ithalatını artırdığı görülecektir.

DÜNYA KABUKLU FINDIK İTHALATI (Ton)							
ÜLKE	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İTALYA	71.180	140.094	154.467	119.651	112.035	99.200	80.422
ALMANYA	156.704	136.860	141.149	161.681	137.410	67.534	62.100
FRANSA	49.353	42.567	47.429	59.121	39.143	30.566	55.800
İSVİÇRE	24.514	24.773	24.184	24.152	23.479	19.987	19.000
RUSYA	19.944	16.806	19.969	25.266	27.038	17.503	22.000
BELÇİKA	30.769	27.784	29.900	27.531	27.726	13.000	15.100
POLONYA	3.376	3.810	3.164	19.666	12.168	12.600	14.000
KANADA	2.208	4.289	2.894	7.901	11.382	10.628	15.820
İSPANYA	2.696	3.679	2.432	13.076	12.783	8.661	10.400
MISIR	4.561	3.364	5.257	5.549	6.537	6.379	7.800
HOLLANDA	24.410	18.566	19.401	18.131	14.995	5.996	6.850
AVUSTURYA	3.345	3.061	2.199	16.777	17.062	4.669	5.200
ÇİN	11.765	9.834	11.395	11.633	12.688	19.171	882
VİETNAM	1.370	2.158	7.020	16.231	9.325	15.773	598
DİĞERLERİ	136.245	124.474	136.636	99.356	111.877	57.646	77.000
TOPLAM	542.440	562.119	607.496	625.722	575.648	389.313	392.972

Kaynak: INC (International Nut Council)

B) TÜRKİYE’DE FINDIK SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ:

1- ÜRETİM:

İlk defa Doğu Karadeniz Bölgesi’nde başlanılan kültür ırkı fındık yetiştiriciliği, devletin fındığa 1964 yılından sonra alım garantisi vermesi, fındığın diğer ürünlere göre daha az emekle yetiştirilen bir ürün olması, bölgeden yapılan göçler vb. etkenlerden dolayı önce Batı Karadeniz Bölgesi, daha sonra ise diğer bölgelere yayılmıştır. Çiftçi Kayıt Sistemi’ne göre Türkiye’de 38 ilde fındık yetiştiriciliği yapılmasına rağmen, ticarete konu olan yetiştiriciliğin tamamına yakını Ordu, Giresun, Samsun, Trabzon, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Artvin, Bartın, Kocaeli, Sinop, Gümüşhane, Kastamonu ve Rize illerinde gerçekleştirilmektedir. Bakanlık verilerine göre (BÜGEM) 688 bin hektarlık alanda fındık yetiştiriciliği yapılmaktadır. Dikim alanlarının % 61,4’üne tekabül eden 422.427 hektarlık alan, fındığın ekolojik bölgesi olan Doğu Karadeniz’de yer almaktadır.

Fındık Alanlarının Tespitine Dair 2011/1424 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’na göre 14 il ve bunlara bağlı 129 ilçede yasal olarak fındık dikimi yapılabilmektedir (ruhsatlı).

Türkiye’de 1970’li yıllarda 260 bin ton olan fındık üretimi 2008 yılında 801 bin ton, 2009 yılında 500 bin ton, 2010 yılında 600 bin tondur. 2011 yılı üretimi ise 430 bin ton olarak tahmin edilmiştir (TÜİK).

İL BAZINDA FINDIK DİKİM ALANI VE ÜRETİM DURUMU

İLLER	2009			2010			2011			2012*		
	Üretim (Ton)	Dikim Alanı (ha)	Verim (Kg/da)	Üretim (Ton)	Dikim Alanı (ha)	Verim (Kg/da)	Üretim (Ton)	Dikim Alanı (ha)	Verim (Kg/da)	Üretim (Ton)	Dikim Alanı (ha)	Verim (Kg/da)
GİRESUN	76.273	106.000	72	51.657	106.000	49	51.600	117.729	44	111.928	117.729	95
ORDU	91.758	198.000	46	206.605	198.000	104	122.050	226.930	54	191.948	226.930	85
SAMSUN	71.656	78.500	91	82.055	78.500	105	76.650	88.341	87	80.207	88.341	91
TRABZON	39.308	58.000	68	42.861	58.000	74	32.820	62.809	52	59.303	64.283	92
SİNOP	1.847	1.300	142	1.656	1.300	127	572	1.730	33	1.091	1.665	66
RİZE	2.147	2.000	107	2.158	2.000	108	2.060	3.558	58	5.109	3.558	144
ARTVİN	11.572	8.000	145	7.281	8.000	91	8.480	10.584	80	9.085	10.751	85
DÜZCE	75.485	69.500	109	67.427	69.500	97	50.450	62.696	80	80.282	62.675	128
SAKARYA	84.012	77.500	108	94.520	77.500	122	50.200	69.193	73	160.519	69.193	232
ZONGULDAK	21.291	22.500	95	23.852	22.500	106	21.700	23.418	93	24.280	23.418	104
KOCAELİ	13.581	8.600	158	11.438	8.600	133	8.402	8.434	100	12.368	8.434	147
KASTAMONU	4.288	4.700	91	4.751	4.700	101	2.150	7.481	29	6.075	7.169	85
BARTIN	3.455	3.300	105	3.195	3.300	97	2.250	3.908	58	6.930	6.000	116
DİĞER	3.327	4.100	81	543	4.100	13	616	817	75	622	823	76
TOPLAM	500.000	642.000	78	600.000	642.000	93	430.000	687.627	63	749.747	690.969	109

Kaynak: TÜİK

* 2012 yılı karanfil sayımlarına göre 750 bin tonluk rekolte beklenmektedir (BÜGEM).

Türkiye’de dekar başına üretim ABD ve Gürcistan gibi üretici ülkelerden daha düşüktür. FAO’ya göre dekara fındık verimi Türkiye’de 139 kg iken, ABD’de 444 kg, Gürcistan’da 192 kg, İtalya’da 133 kg ve İspanya’da ise 109 kg’dır (FAO, 2010). Türkiye’nin fındık veriminde yıllara göre önemli dalgalanmalar da görülmektedir.

İklim şartları, gerekli kültürel işlemlerin yeterince yapılmaması ve fındık bitkisinde görülen periyodisite gibi etkenler, verimdeki dalgalanmayı artırmaktadır. Fındık bahçelerinin genelde yaşlı olması, ocakların ise sık dikili olmasından dolayı Trabzon, Giresun ve Ordu illerindeki verim seviyesi, Sakarya ve Düzce illerinin verim düzeyine göre daha düşüktür.

Sakarya ve Düzce illerindeki üreticilerin işletme büyüklükleri ve verim düzeylerinin daha yüksek olması nedeniyle bu bölgedeki dikim alanları hızla artmaktadır.

2- TÜKETİM

Fındığın iç tüketimi konusundaki veriler yetersiz olup üretim ve ihracat miktarları ile devir stoklarından yola çıkılarak kabuklu fındık cinsinden iç tüketimin 100-110 bin ton civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Yetersiz tanıtım ve bilgi eksikliği, fiyatların yüksek bulunması, çerez olarak tüketiminin yaygın olmaması ile ikame ürünlerin fazlalığı gibi etkenler tüketimin artırılmasındaki en önemli engelleri oluşturmaktadır.

TMO, 2006 yılından itibaren yapmış olduğu çalışmalarla kavrulmuş iç fındık, şekerli fındık ezmesi ve fındık yağı gibi ürünleri uygun fiyatla halkımızın tüketimine sunmuş olup alternatif tüketim yolları oluşturulmasını teminen fındıklı ekmek üretimini teşvik için ise halk ekmek fabrikalarına uygun fiyatla kıyılmış fındık temin etmiştir.

TÜRKİYE KABUKLU FINDIK TÜKETİMİ	
DÖNEM	TÜKETİM MİKTARI (Ton)
2000-2001	183.657
2001-2002	183.000
2002-2003	190.000
2003-2004	128.000
2004-2005	47.813
2005-2006	60.000
2006-2007	80.000
2007-2008	80.000
2008-2009	190.000
2009-2010	228.000
2010-2011	232.000
2011-2012	128.500
ORTALAMA	144.248

Kaynak: USDA, 2009 – 2012 dönemleri TMO tahmini

Tabloda yer alan yüksek tüketim rakamları, FKB ve TMO'nun arz fazlası stoklarını yağ imalatında kullanmasından kaynaklanmaktadır. Zira son yıllarda yağ haricindeki iç tüketim miktarı 100-110 bin ton civarında olup yağ dâhil son 12 yıllık tüketim ortalaması 144.248 tondur.

3- İHRACAT

Türkiye'de üretilen fındığın % 15-20 kadarı iç piyasada tüketilmekte, % 80-85'i ise ihraç edilmektedir. Türkiye, son 10 yılda ortalama 237 bin ton olan iç fındık ihracatı ile dünya fındık ihracatının yaklaşık % 79'unu gerçekleştirmiştir. Ülkemiz fındık ihracatının %57'si iç fındık olarak, % 43'ü ise işlenmiş fındık olarak gerçekleştirilmektedir (Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, 2011/2012).

Fındık ihracatımızda AB'nin payı 2001 yılı verilerine göre % 81,2 iken, bu oran 2010 yılında % 73,8 olarak gerçekleşmiştir. Bunun nedeni ise ihracat yapılan ülke sayısının son yıllarda artmasıdır. AB ülkelerine yapılan ihracattaki son 6 yıl ortalamasına göre ilk sırayı % 24 ile Almanya, ikinci sırayı ise % 22 ile İtalya almaktadır. Diğer önemli pazarları sırasıyla; Fransa, Belçika, İsviçre, Avusturya, Hollanda ve Rusya oluşturmaktadır (KİB).

2000–2012 TÜRKİYE İÇ FINDIK İHRACATI			
DÖNEM	İHRACAT MİKTARI (Ton)	İHRACAT BEDELİ (\$)	BİRİM İHRAÇ FİYATI (\$/kg)
2000-2001	204.253	682.451.341	3,34
2001-2002	255.893	636.027.664	2,49
2002-2003	255.918	593.690.721	2,32
2003-2004	223.363	878.754.034	3,93
2004-2005	194.594	1.554.156.298	7,99
2005-2006	239.366	1.952.767.268	8,16
2006-2007	248.664	1.262.427.049	5,08
2007-2008	207.287	1.589.547.748	7,67
2008-2009	244.504	1.177.130.000	4,81
2009-2010	218.693	1.378.556.000	6,30
2010-2011	280.731	1.779.828.472	6,34
2011-2012*	151.217	1.208.189.000	7,99

Kaynak: KİB, * 09 Nisan 2012 itibarıyla

Dünya fındık fiyatlarının belirlenmesinde Ülkemizde oluşan fındık fiyatları etkin rol oynamaktadır. İhraç fiyatının yüksek olması durumunda, en büyük rakiplerimiz olan İtalya ve İspanya, AB'nin sağladığı destekler ve nakliye avantajını kullanarak daha düşük fiyatla stoklarını eritmektedirler. Hasat dönemlerine devrolan stoklar ise genellikle Ülkemizde kalmaktadır.

C) TMO'NUN FINDIK SEKTÖRÜ İÇİNDEKİ YERİ:

Fiskobirlik'in mali sorunlar yaşamaya başlaması ve üreticilere karşı olan yükümlülüklerini yerine getirememesi nedeniyle piyasa istikrarının sağlanmasını teminen TMO, 2006/10865 sayılı Kararname ile fındık alımıyla görevlendirilmiştir.

Bakanlar Kurulu'nun görevlendirmesine paralel olarak TMO Ana Statüsü'nde değişikliğe gidilerek "Bakanlar Kurulu Kararı ile hububat dışındaki diğer tarım ürünleri ile ilgili verilecek görevi yürütmek" de görevleri arasına dâhil edilmiştir. Ayrıca Kararname ile TMO'ya verilen yetki kapsamında, Karadeniz Bölgesi'ndeki 12 ayrı noktada lisanslı depoculuğa da uygun toplam 150 bin tonluk modern depo yaptırılmış ve 2008 yılında kullanılmaya başlanmıştır.

TMO, 2006-2007 sezonunda 163 bin ton, 2007-2008 sezonunda 163 bin ton(67 bin ton FKB), 2008-2009 sezonunda 368 bin ton olmak üzere toplamda 694 bin ton alım yaparak karşılığında net olarak 2,83 milyar TL ödemede bulunmuştur. 2008–2009 sezonunda, 801 bin tonluk rekoltenin % 46'sı alıma tabi tutularak Cumhuriyet tarihinin en yüksek müdahalesi gerçekleştirilmiştir.

2009/15202 sayılı Kararname ile Bakanlığımızca yeni fındık stratejisi uygulamaya konularak TMO'nun fındık alım görevi sonlandırılmıştır. Uygulamaya konulan strateji ise 2009, 2010 ve 2011 yıllarını kapsamaktadır.

Strateji kapsamında TMO ise; arz fazlası stoklarının bir kısmını yağ imalatında değerlendirmiş, arz açığı olduğu dönemlerde piyasa ihtiyacını stoklarından satış yaparak karşılamış, satışlarını hasat öncesinde (Ağustos ayı) durdurmuş ve üreticiden olan arza imkân sağlamak amacıyla Ocak ayından önce satış yapmamıştır.

Bunların yanı sıra fındık ve mamullerinin tüketimini artırmak amacıyla imal ettiği kavrulmuş iç fındık, şekerli fındık ezmesi ve rafine fındık yağı TMO işyerlerinde, kavrulmuş-kıyılmış iç fındıklar ise fındıklı ekmeğin üretimi için İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya halk ekmeğin fabrikalarına satılmıştır.

Tanıtım amaçlı bu satışların bir nebze amacına ulaşması ve stokların yenilenme imkânı bulunmamasından dolayı kavrulmuş iç fındık, şekerli fındık ezmesi ve kıyılmış fındık imalatları ve satışları 2011 yılında sonlandırılmıştır. Ayrıca 2011/2012 döneminde oluşması öngörülen arz açığına karşı rezerv stok tutmak amacıyla ham yağ imalatları da Ağustos 2011’de durdurulmuştur.

Stok değerlendirme çalışmaları neticesinde toplamda 593 bin ton kabuklu fındık değerlendirilmiş olup bakiye stokumuz 101 bin tondur.

Ç) ÖNEMLİ FINDIK ÜRETİCİSİ ÜLKELER VE İZLEDİKLERİ POLİTİKALAR

ABD’deki Oregon Fındık Yetiştiricileri (HGO), ABD fındığının en büyük işleyicileri ve pazarlayıcılarıdır. Bu birlik, fındık yetiştiricilerinin oluşturduğu bir kooperatif olup 30 bin tonluk üretimle dünya fındık arzının % 4’ünü gerçekleştirmektedir. ABD yılda ortalama 12.000 ton fındık ithal etmektedir (USDA, 2011).

İtalya ortalama 106 bin ton fındık üretimiyle dünya fındık arzının % 13’ünü oluşturmaktadır olup son 20 yılda İtalya üretiminde önemli bir artış olmamıştır. İtalya yılda ortalama 31 bin ton kabuklu fındık ihraç etmektedir (INC, 2011).

İspanya ortalama 23 bin ton fındık üretimiyle dünya fındık arzının % 3’ünü gerçekleştirmekte olup yılda ortalama 6 bin ton fındık ihraç etmektedir (INC, 2011).

Türkiye’nin birim alandan diğer üretici ülkelerden daha düşük verim elde etmesi uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü azaltmaktadır. Bununla birlikte Azerbaycan ve Gürcistan’daki üretim artışının önümüzdeki yıllarda Ülkemizin fındık ihracatını olumsuz etkileyebileceği söylenebilir. Son yıllarda dış piyasalarda fındık fiyatlarının yüksek olması ve bu ülkelerde üretim maliyetlerinin düşük olması nedeniyle fındık üretimi yaygınlaşmaktadır. Çikolata sanayinde faaliyet gösteren firmalar da hammadde giderlerini azaltmak amacıyla Azerbaycan ve Gürcistan’da fındık yetiştiriciliğini teşvik ederek Türkiye’nin pazardaki etkinliğini azaltmayı hedeflemektedirler.

Bir diğer husus da fındığın ikame ürünü olan bademin, dünyada tüketiminin ve çikolata, şekerleme sanayisinde kullanımının artmasıdır. Badem fiyatlarının fındığa göre daha istikrarlı olması ve Kaliforniya Pazarlama Kurulunun izlemiş olduğu etkin pazarlama politikasının etkisiyle dünyadaki badem ithalatı, fındığa göre daha hızlı bir şekilde artmaktadır.